

Mesztegyő középkori településszerkezetének változása

ARADI CSILLA

KJH, Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatal
H-7400 Kaposvár, Csokonai u. 3., csiaradi@freemail.hu

Aradi, Cs.: *The changes of medieval settlement structure in Mesztegyő*

Abstract: The paper deals with the changes in settlement structure of Mesztegyő, a medieval town situated in Inner-Somogy, between the Sári and the Boronka brooks, on the Eastern slopes of the Marcali hills.

Keywords: oppidum, Dominican closter, population change, fortification, street network, land division

Természeti adottságok, a középkori településre vonatkozó írásos adatok

Mesztegyő ma Belső-Somogyban, a Marcali-hát keleti oldalának lankás dombjain, a Sári-víz, a Malom-árok és a Boronkai-patak fűzészerű halastórendszere által határolt területen, Marcalitól 10 kilométerre délre terül el. A középkorban Marcalin át Somogyvárral, délre pedig Nagyatádon és Babócsán át Verőcével állt összeköttetésben.

Első ízben 1329-ben, a dencsi malom eladása ügyében hallunk a faluról¹, bár feltehetően már korábban is létezett, mivel a 15. században már oppidumként említik a települést. 1466-ban már országos vásártartási joggal is rendelkezett.² A mezőváros a 14. században a Mesztegyői Szerecszené volt, azonban Zsigmond a birtokot hűtlenség miatt elkobozta és a Gordovai Fancsoknak adományozta. A birtoklás megváltoztatására a Szerecszen család még a 15. század második felében is tett kísérletet.

A segesi főesperesség alá tartozó plébánia papja, Domonkos 1333-ban 66 kis dénárt, 1334-ben 5 garast fizetett.³ 1359-ben két ízben is említik Tamás mesztegyői papot és balatonszögi (de angulo Balatin) esperest.⁴ A balatonszögi esperesség (vicaria) területe a Balaton–Segesd vonal mentén húzódott a Marcali-hát nyugati oldalán, Szakácsi és Tapsony falvakon át, másik oldalát a somogyvár–segesi út képezte, és Pusztakovácsi, valamint Somogyfajsz érintésével a Marcali-hát keleti oldalán haladt. Ennek lehetett ekkor központja Mesztegyő. 1401-ben a mesztegyői Szent Miklós-egyház kaszálójával találkozunk a forrásokban, amelynek szomszédjában a Szakácsiak vesznek rétet.⁵ 1429. február 4-én Gyögyről és Jánosról, a Szent Miklós-parochia papjairól értesülünk.⁶ 1436-ban is hallunk a mesztegyői vicariatusról.⁷ 1476. augusztus 16-án Szentey György supplicatiójára érkezik a pápai engedély, miszerint a domonkosok számára Mesztegyőben házat kíván alapítani, és ennek egyesítését kéri a Szent Miklós-plébániatemplommal, amelynek kegyura. A plébániához tartozó javadalmakat is megkapná a kolostor, ugyanakkor a hívek gondozását az egyik frater kötelessége lenne ellátni („*applicare necnon priori eiusdem domus... ut curam eorundem parochianorum... per unum ex fratribus... exerci facere possit*”).⁸ A plébániatemplom alkalmas a szerzetesi funkciók betöltésére is, mivel kellő birtokkal rendelkezik „*cum campana, campanili orto*”. Úgy látszik, a plébánia mégis tovább működött, hiszen 1500-ban Gergely plébános nevével találkozunk, sőt a plébánia még 1546-ban is fennállt.⁹ 1555-ben Nádasdy Tamás a kolostort az erődített helyek között említi. 1558-ban az erődítés már török kézen volt, melyről Zrínyi Miklós Nádasdy Tamásnak írott levelében beszámol, eszerint a török Pécssett gyülekezik, Babócsát akarja megtámadni vagy a mesztegyői zárdát megerősíteni (monasterium meztene munire).¹⁰ Ugyanebben az évben az erődítés elkészültéről számol be Csányi Ákos tiszttartónak Orosztonyi Péter Szenyérből írott levelében: „*Mesztegyőnek a kapuját is megcsinálták, készen vagyon, az Mesztegyő egy olyan ház, hogy csak egy kapu héja vagyon, a többi*

1 Borsá 1996. 66. DF 230321

2 Nundine in opido Meztegnew. A településen ekkor 63 jobbágycsalád lakott. Bándi 1986. 57. DL 18312, Csánki 1894. 57. 9., Borovszky – Csánki 1914. 109., Kubinyi 1989. 330. Évi vásárát június 29-én tartották. DL 86398

3 Mon. Rom. II. 67., 75.

4 Bándi 1986. 28. DL 4867

5 ZSO II. 131., Bándi 1986. 34. DL 8659

6 Lukcsics 1938. 216.

7 Békefi 1907. 105.

8 Harsányi 1938. 86. „*parochialis ecclesia S. Nicolai dicti oppidi, qui de iure patronatus prefati comitis (Szentey) existit et per rectorem seu capellanum ad nutum...*”

9 Békefi 1907. 105., Kanyar 1991. 135.

10 Víz 2012.

mind épen vagyon, ezért kegyelmed gondoljon reá, hányják el, kellene népet indítani reá, rúddal, doronggal el nem terhetik, por (lópor) kellene hozzá.” 1542-ben a település 18 adózó portával bírt, azonban 1557-re már teljesen elhagyatottként írták össze.¹¹

Helyzetkép a hódoltság után, a település kiterjedésének változásai

A török után a település csak lassan népesedett be, 1702-ben 16 adózó, 1720-ban 12 család lakta a 96 köből szántóval, 25 kaszás réttel és 26 köből elhagyott szántóval, malommal rendelkező falut. Úgy tűnik, ekkor még bővebben voltak a földeknek. A Mária Terézia-kori úrbérrendezés 47 adózó családról ad számot, melyek közül 24 helyi, 23 pedig bevándorló. Az összlakosság szám a 42 házban 285 főt tett ki. A 47 adózó (32 telkes gazda, 12 házas zsellér, 3 házatlan zsellér) 20 és 1/2 telken gazdálkodott, tehát a telekaprozódás már ekkor elkezdődött.¹²

A változások a majorsági uradalom kialakulásával folytatódtak, mivel a korábbi jobbágytelkekhez tartozó külsőségekből mind nagyobb terület került az uradalom gondozásába.¹³ Ugyanakkor a birtokos a tudatos be-telepítések révén növelte a majorsági birtokon dolgozók létszámát. 1771-ben a földesúri irtásföldekből 38 új telket alakított ki, ahová 58 családot telepített. Az 1784–85-ös összeírás szerint Mesztegnyő 90 házból állt és 126 család lakta, a férfiak közül pedig 13 pap (ekkor még a ferences szerzetesekkel együtt) valamint 14 nemes, 51 paraszt és 53 zsellér volt. 1789-ben 590 főből állt a település, míg 1820-ban 82 házban még mindig csak 630 fő lakott.¹⁴ Az uradalmi központ eddigre már kiépült, külön házzal bírt az erdőmester, a fiskális, volt vadászház, pálinkaház, mézárszék, épültek béres házak, és létesült méhes, (tekenyőbékás) tó. A majorsági épületek egy része a háromszög alakú főtér (Szabadság tér) területén (magtár, gémes kút) állt, míg más része a Pajtáskert nevű dűlőben foglalt helyet, melynek nevét az itt álló pajtákról nyerte. A Klostrom kertben tölgyfapalánkkal védett gyümölcsöst telepítettek. A településen élő kézművesek a hagyományos foglalkozások köréből kerültek ki (bognár, kovács, molnár, takács, mészáros, kocsmáros). Az I. katonai felmérés tanúsága szerint a kőfállal övezett, köből (téglából) épült kolostor, a kocsmá, gazdasági épületek, a tisztviselőház, a falutól kis távolságban lévő erdészház, a gulya őrzésére szolgáló ún. Sweizerhaus illetve a Kopár vendéglő számítottak jelentős épületeknek.

1. kép: Mesztegnyő az I. katonai felmérés szerint

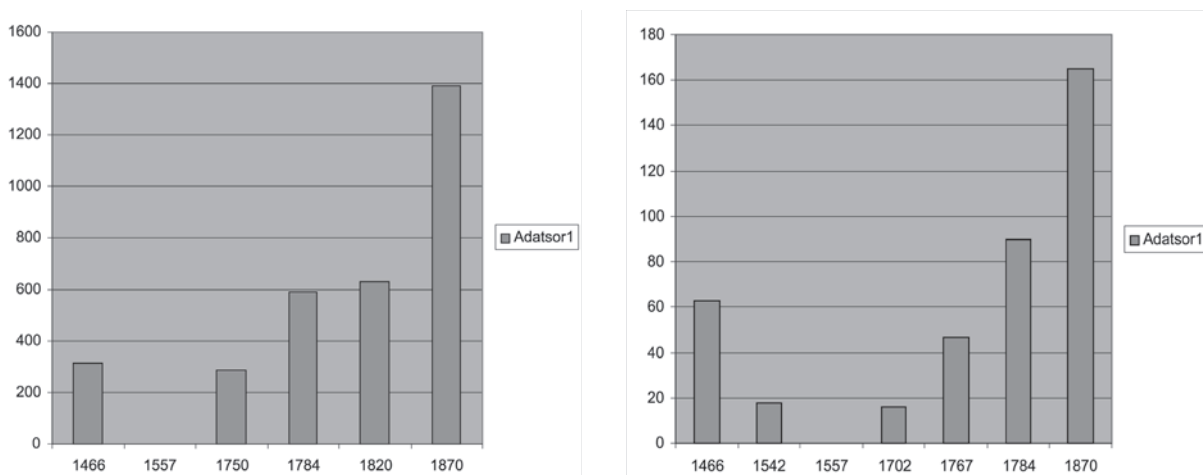
11 G. Jáger 2007.

12 G. Jáger 2007.

13 Míg 1767-ben még nagy telken kívüli állománnyal bírtak a jobbágyok (összesen 868 pozsonyi mérő szántó), addig 1828-ra ez a szám már elenyésző (191 ½ pozsonyi mérő) volt. Hasonlóképpen csökkent a rét területe (100-ról 24-re).

14 G. Jáger 2007.

Egy 1815. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv az 1740-ben alapított iskolaépületről ad leírást: „*talpakra épített, fonyásból sározva, egy szobából, egy füstös konyhából, egy kamrából állt a hozzá épült egy szoba méretű dűledező oskola.*”¹⁵ Ennek alapján feltételezhetjük, hogy még mindig a talpas házak alkották az épületállomány zömét. Az 1820–30-as években cseh (morva) betelepítéssel újonnan nőtt a népességszám, eszerint az „*Ó utca napnyugatra fekvő alsó részén 20, a templom átellenében pedig 50 ház épült, s így a népesség ötszázról ezerig rúgott fel.*” A forrás alapján ekkor alakult ki a Szabadság tér nyugati oldala és nyitották meg a Cseh utcát (mai nevén Ladi János utcát). A II. katonai felmérés már ezt az állapotot ábrázolja. A betelepítések ellen a határ szűkössége miatt a korábbi jobbágyok szót emeltek: „*Kisded határunkat a földesuraságunk 78 zsellér lakossal és házzal terhelte meg... régi irtásföldjeinktől fizetés nélkül megfosztott, hogy alig-alig lebeghetünk.*”¹⁶ Az 1859-es kataszteri térkép tanúsága alapján a betelepítés még később is folyt, a belterület északkeleti részén Hunyadi József cigánylakásokat létesített. 1846 és 1883 között a földesúri birtok aránya 67 %-os növekedést mutatott. A 20. század elején jött létre a mai Hunyadi és Béke u. (Egysoros, Kétsoros), az 1950-es években pedig a későbbi Ady Endre, József Attila, Dózsa György, Petőfi Sándor, Táncsics Mihály utcák mellett a Pajtáskert területén a Kossuth Lajos utca.

2. kép: Lakosságszám és porták/házak számarányának változásai

A fenti adatok is világossá teszik, hogy a középkori oppidum lakosságszámát és portáinak számát csak a 18. század második felére éri utol a település, ugyanakkor látványos számbeli fejlődés csak a 19. század közepétől következik be. A 19. század eleje és második fele között – leginkább a betelepítéseknek köszönhetően – a lakosság száma megduplázódott, és ha nem is ilyen arányban, de a porták száma is jelentős emelkedésnek indult (ld. új utcák nyitása).

Mesztegyő egyházi emlékei

1733-ban vásárolta meg a Hunyadi család a kéthelyi uradalmat Harrach Rajmund gróftól, melynek Mesztegyő is részét képezte.¹⁷ Az 1743-as egyházlátogatás során két romos templomot említenek, ezek közül az egyik a településen kívül álló kolostortemplom volt, amelynek teteje már hiányzott, de jó állapotban maradt meg falazott tornya, illetve még helyreállítható, quadrumban épült tetőzet nélküli kolostorral bírt. A plébánia-templom az előzőtől puskalövésnyire állt romos állapotban.¹⁸ 1712–42 között Vörös Gergely nős licenciátus látta el a hívek lelki gondozását. Ekkor épült a falu központjában, a licenciátus házával egy fedél alatt az a szentély és sekrestye nélküli, sövényből font, sárral tapasztott, szalmával fedett oratórium, melyet az I. katonai felmérés is ábrázol. Az udvaron fa harangláb állt. 1744-ben Hunyadi István halála után, Hunyadi Antal, elődjéhez hasonló feltételek mellett alapított ferences zárdát Nepomuki Szent János tiszteletére a településen, amely 1790-ig élt

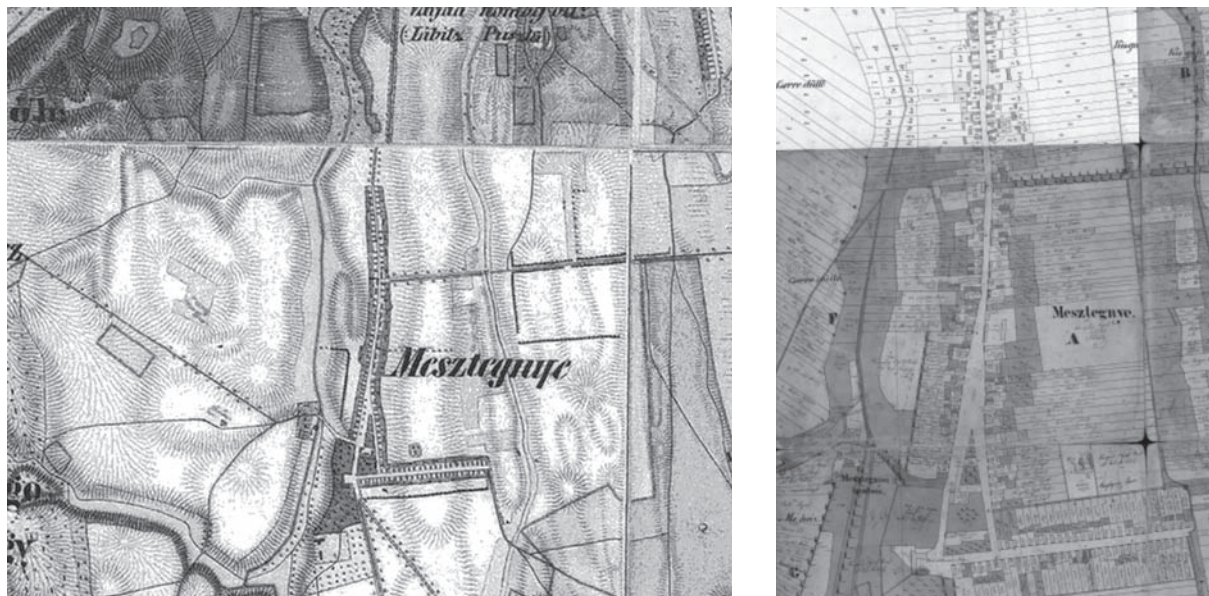
¹⁵ A ma is álló épületet 1838-ban emelték, jelenleg itt tekinthető meg a honismereti gyűjtemény. Az újabban épült plébánia már komfortosabb lehetett, a cselédszobával együtt 3 szobás, kamrával, bolthajtásos pincével, kéményes konyhával ellátott épület, amelynek udvarán zsuppal fedett istálló is helyet kapott.

¹⁶ G. Jáger 2007.

¹⁷ Bár a Hunyadi család a Gordovai Fancs családdal rokonságot tartott fenn, a birtokhoz örökléssel mégsem jutott. A 18. század végére a birtoktest központja Sárpuszta lett.

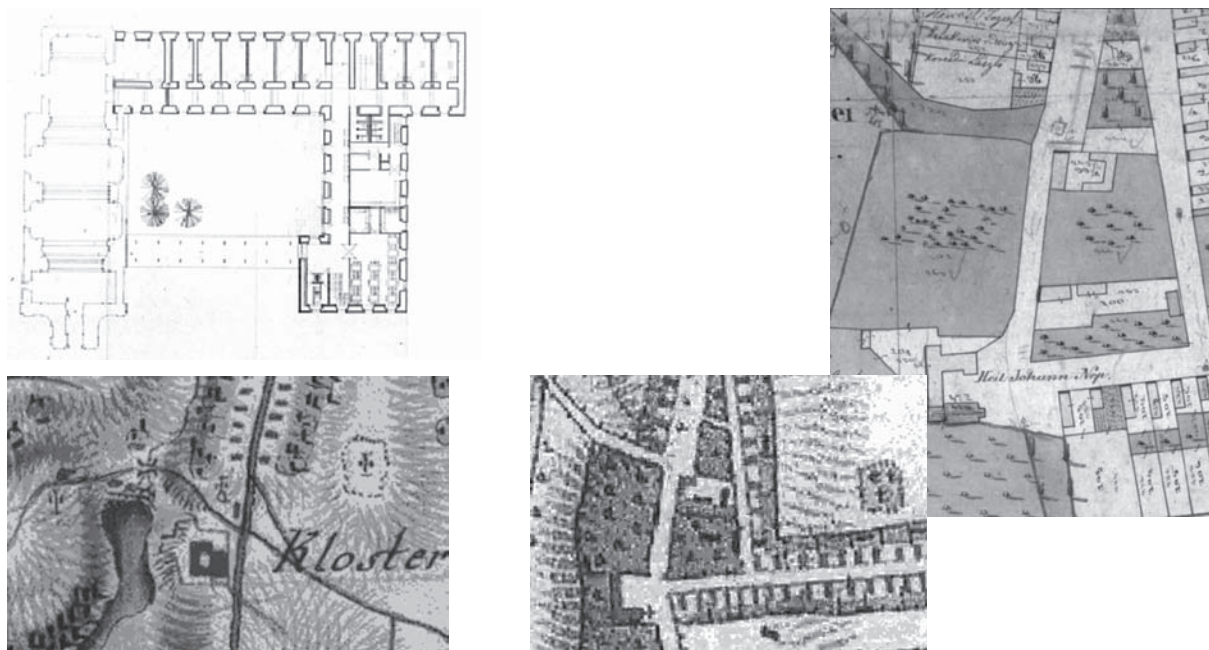
¹⁸ A két templom a falutól ¼ óra járásnyira helyezkedett el. Lángi 1995. 229., Romhányi 2000. 43.

tovább (az építkezéshez a középkori templom tégláit is felhasználták).¹⁹ Az 1778-ig elhúzódó építkezéseket Antal fia János fejezte be. Az 1748-as Canonica Visitatio szerint „még áll a régi templom egy része (ti. a Vörös Ger-gely féle), amelyben az új templom befejezéséig tartják az istentiszteletet. A régi templom fedele szalmából készült, szőszéke és paraszti munkával készült padjai vannak.”²⁰

3-4. kép: Mésztegyeny belterülete a II. katonai felmérés és az 1859. kataszteri térkép alapján

A ferences kolostor eredetileg teljes quadrumként épült ki (ld. I. katonai felmérés), igaz, hogy a templom északi oldalán csak egy 2,5 méter széles folyosóval. Az épületegyüttesről egy 1854-ből származó, Koller János plébános által a mesztegyenyi plébánia történetéről szóló emlékirat így emlékezett meg: „templom homlokzata áll napkeletnek, hátulsó része nyugotnak, másik északra, harmadik keletnek, negyedik ragasztaték a templom falához, mi folyosóul szolgálva kényelmes összefüggést adott az egésznek.”²¹

5-8. kép: A kolostor alaprajza és ábrázolása történelmi térképeinken

19 Rupp III. 279.

20 Vízy 2012.

21 G. Jáger 2007.

A folyosót és a keleti szárnyat 1815-ben bontották el. A szerzetesrendek felosztásával a kolostorban katonai kórház létesült, majd 1806 után, amikor a Hunyadi család visszaszerezte, posztógyártók, árokmetszők és zsellérek lakták. 1872-ben a Szent Vince rend apái költöztek az épületbe, és 1948-ig leányneveldeként, óvodaként tartották fenn. A kolostortemplom szentélyét eredetileg 2 méterrel magasabbra tervezték, de az 1772. évi kifestés előtt átépítették, az északi ablakokat befalazták, a déli ablakokat hegedűablakká alakították át. A templom főoltárán kívül 4 mellékoltárral rendelkezett, és Dorfmeister freskói díszítették, melyek közül több megsérült a II. világháború alatt. A templom bejáratához közel, a déli oldalon a szerzetesi kriptát helyezték el, míg a főoltár felőli kriptarészen a Hunyadiak temetkeztek. A templom szentélyéhez északról csatlakozott a sekrestye, amely mellett raktárszoba és az uradalmi levéltár kapott helyet.

9-10. kép: A megmaradt nyugati és északi kolostorszárny és az elbontott keleti szárny lenyomata

Mesztegyő Árpád-kori és középkori régészeti lelőhelyei

A településen a múzeumi adattár tanúsága szerint Árpád-kori temetőt találtak.²² A ferences kolostortemplom, az általános iskola és az óvoda épületeivel határolt plató a középkori erődített kolostor nyomait őrzi. Az erődítés maradványa leginkább a Malom köz déli oldalán, a játszótér melletti 4 méter mély és 15 méter széles ároknál figyelhető meg, amely a vízműnél a Sári-csatorna patak völgyébe torkollik, ami nyugat felől határolta a kiemelkedést.

11-12. kép: A plató a ferences kolostorral a 10.000-es térképen és Tóth Géza légifotóján

22 Draveczy – Sági - Takács 1964. 35.

13-14. kép: Az erődítés megmaradt nyomai a helyszínen (a játszótér és a templom mellett)

A belterület nyugati határán a Sári-csatornából létesült halastó mindkét partján, a 68-as út két oldalán Árpád-kori és középkori településnyomok figyelhetők meg a Sós-gáti dűlőig terjedően.

- Általános iskola – Ny-ról a Sári-csatorna által határolt plató a rk. templom, kolostor, kastély, óvoda épületével. É-on a Malom köz D-i oldalán egy kiemelkedésen játszótér, tőle D-re 4 m mély, 15 m széles árok, amely a vízműnél a patak völgybe torkollik (sáncárok).
- Faluhatár – belterület Ny-i határa, Sári-csatorna K-i partja, 68-as út 2 oldala – Árpád-kor
- Sós-gát – belterület Ny-i határa, Sári-csatorna Ny-i partja, 68. út 2 oldala – középkor
- Hedve – DNy-i, Szenyér felőli határában, 68. út 2 oldalán, Hedve erdőtől É-ra – (Mesztegyő-)Edde falu – Ákor
- Pusztaszentegyháza – Hedvétől ÉK-re, Középső dűlő: Edde falu templomhelye (Egyházas-/Kis-Edde) – kkori falu, templomhely

Régészeti lelőhelyek

15. kép: Régészeti lelőhelyek a településen

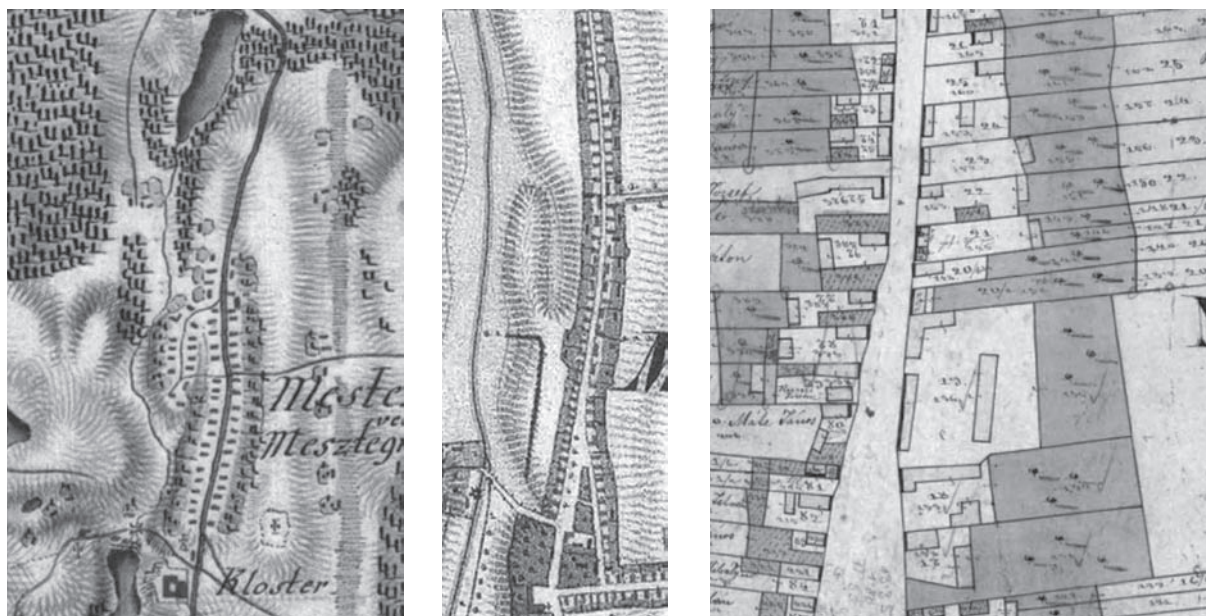
Mesztegyő délnyugati, szenyéri határában, a 68-as út két oldalán, Hedve erdőtől északra Árpád-kori településnyomok a valamikori (Mesztegyő-)Edde nevű falura utalnak, melynek temploma ettől északkeletre, a Középső-dűlőben (Pusztaszentegyháza) állt (Egyházas-Edde), ahonnan gyűrűk és dénárok is származnak.²³

²³ RRM RA III/14/4, ltsz. 2240, Papp - Végh 1974. 100/122. 309.

A történeti településszerkezet nyomai

A háromszög alakú tér (Szabadság tér) északi részén észlelhető orsó alakú kiszélesedés a régi piactér nyomára, míg ettől délre a majorság épületei és kútja volt megfigyelhető a 19. századi térképeken. A korábbi központi területen a telkek nagyok, de eltérő nagyságúak voltak, és még ma is sok helyen észlelhető az utcával párhuzamos beépítés, ami a 19. század közepétől a parasztpolgári épületek jellemzője volt. Az utca nyomvonalán is látszik, hogy nem nyílegyenesen, vonalzóval húzták, hanem követi a domborzatot, illetve a történelmileg kialakult telkek változásait. Érdekes a temető elhelyezkedése, amelyet már az I. katonai felmérés is itt ábrázol, azonban sem a múzeumi adattár, sem a helybeliek nem tudnak a területen korábbi temetkezésre vagy templomra utaló nyomokról. A középkori plébániatemplomot azonban vagy itt, vagy az I. katonai felmérés által még jelölt, a kolostortól északra ábrázolt templom helyén valószínűsíthetjük.²⁴

A központ feltehetően már a középkorban is kolostor szomszédságában lehetett, amit a régészeti lelőhelyek elhelyezkedése is alátámaszt. Koller János plébános tanúsága szerint a kolostor „egy emelkedett domb, mely hányt föld, és épületrészekből áll, miről a most élő öregek csak annyit bizonyítanak, hogy körében hajdan temető volt.”²⁵

16-18. kép: A központi terület a három térképen

Az I. katonai felmérésen a Fő utcával párhuzamosan, attól keletre még halványan észlelhető egy utca megléte, melynek vonalát a még megmaradt telkek jelölték ki. A régészeti lelőhelyek tanúsága alapján a középkori település déli irányban is nagyobb kiterjedésű lehetett, amely magyarázza a relatíve magas lélekszámot a 15. században. A 19. századtól történő betelepítések során, títustervek alapján egyenes vonalvezetésű utakat és az egységes szalagtelkeken az utcára merőleges beépítést lehet nyomon követni. A korábbi utak nyomvonalvezetését – amennyiben erre lehetőség nyílt – utólag kiegyenesítették (pl. a Fő u. északi részén keletre húzódó út), és csak a korábban már beépített településrészekben maradt meg az eredeti nyomvonalvezetés.

Miután a belterületi majorsági területek nem bizonyultak elégségesnek, a Hunyadiak létrehozták a település déli végében az ún. Pajtáskertet, ahol bognár és kovácsműhely is létesült, és kiépítették a Malomárkot is. Ettől délre vadaskertet tartottak fenn.

Összegzés

Az összegyűjtött adatok szerint valószínűnek tűnik, hogy a középkori oppidum kiterjedése mind keleti és déli irányban jelentősen meghaladta a 18–19. századi méreteket, sőt az I. katonai felmérés alapján északnyugat felé is található egy kisebb, valószínűleg még középkori eredetű településrészletet, amely a ké-

²⁴ Amennyiben ez a templom nem azonosítható a 18. század elején emelt épülettel.

²⁵ G. Jáger 2007.

A településrendezési tervek készítésekor, a történeti településrészek lehatárolása érdekében a történeti településszerkezet megismerése döntő fontosságú. Az írott források mellett a településszerkezet rekonstrukciója érdekében a történeti térképek tanúsága, valamint a máig megmaradt szerkezeti elemek (utcaszerkezet és vonalvezetés, telekosztás, beépítési mód) egybegyűjtésére is nagy szükség van. Mint Mesztegyő esetében is látni lehet, későbbi beépítések sokszor értelmezhetetlen, illogikus struktúrát erőltettek a meglévő rendszerre.²⁷ A telkenkénti/épületenkénti karaktervizsgálatból kiinduló építésszabályozás alkalmazása, a község szövetébe keletkezett sebek orvoslása, foghíjak beépítése csak akkor valósulhat meg kielégítő módon, ha a meglévő térbeli rendszert, beépítési arányokat, épületek léptékét és anyagát tiszteletben tartja.

The changes of medieval settlement structure in Mesztegyő

CSILLA ARADI

New categories appearing in contemporary legislation provide a more significant protection for historical town-, and city centers. With the cognition of historical structures in a given settlement, the still existing street network and land division can be better preserved.

Mesztegyő is first mentioned in 1329, but it is presumably older as in 1333 its parish is already functioning. In 1436 it is a deanery seat, while in 1466 the town is a market place of national significance. During the 14th century. It is the seat of the Szerecsen family, while later on the Gordovai Fancs family resides here. In 1476 according to the supplication of Szentey György, Dominican friars appear in Mesztegyő, who practiced spiritual care as well. According to the Canonica Visitatio dating from 1743 two ruined churches stood near to the 18th century. Settlement, one of which was the parish, while the other was the cloister church, which was used by the landlord for building material for the newly found Franciscan friary.

By the use of 18–19th century historical maps and with the help of archaeological evidence the extension of the medieval settlement can be well traced. Some parts of the historical settlement structure together with the street network and land division were preserved while other settlement parts disappeared together with the opening of new streets with regular land division in the 19th century.

²⁷ Vigyázni kell arra, hogy falusias környezetben ne igyekezzenek helytelen értelemben felfogott városias képet adni.

Irodalom

- Bándi Zs. 1986.: A szakácsi pálos kolostor középkori oklevelei. *Somogy Megye Múltjából* 17. 27–66.
- Borovszky S. – Csánki D. 1914.: Magyarország vármegyéi és városai. Somogy vármegye. Budapest
- Borsa I. 1996.: A somogyi konvent oklevelei az Országos Levéltárban. 1301–1330. *Somogy Megye Múltjából* 27. 49–68.
- Békefi R. 1907.: A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban. In.: Lóczy Lajos (Szerk.): A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei 1904–1920. 3. Budapest
- Csánki D. 1894.: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadyak korában II. Budapest
- G. Jáger M. 2007.: Mesztegnyő. Száz magyar falu könyvesháza. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/100_falu/Mesztegnyo/pages/000_konyveszeti_adatok.htm
- Harsányi A. 1938.: A domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt. Debrecen
- Kanyar J. 1991.: Kanyar József (Szerk.): Marcali története. Várostörténeti tanulmányok I. Marcali
- Kubinyi A. 1989.: Mezővárosok egy városmentes tájon. A középkori Délnyugat-Magyarország. *A Tapolcai Városi Múzeum Közleményei* 1. 319–332.
- Lángi J. 1995.: A mesztegnyői ferences templom falképei és berendezése. *Műemlékvédelmi Szemle* 1995/1–2. 229–264.
- Lukcsics P. 1938.: XV. századi pápák oklevelei II. Budapest
- Mon. Rom.: Fraknói Vilmos – Lukcsics József (Szerk.): Monumenta Romana Episcopatus Vespremiensis I–IV. 1896–1907., Budapest
- Romhányi B. F. 2000.: Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon. Budapest
- RRM RA: Rippl-Rónai Múzeum Régészeti Adattár
- Rupp I–III.: Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézményekre, vagyis a nevezetes városok, helységek és azokban létezett egyházi intézetek püspökmegyék szerint rendezve I–III. 1870–1876., Pest
- Draveczy B. – Sági K. – Takács Gy. 1964.: A Somogy megyei múzeumok régészeti adattára. Somogyi Múzeum 2. Kaposvár
- Papp L. – Végh J. 1974.: Papp László – Végh József (Szerk.): Somogy megye földrajzi nevei. Budapest
- Vízy M. 2012.: A mesztegnyői kolostor műemléki vizsgálata (kézirat) 2012.
- ZSO: Mályusz Elemér – Borsa Iván (Szerk.): Zsigmond-kori oklevéltár. I–V. 1951–1997., Budapest